

Szczecin, 7 stycznia 2019

Prof. dr hab. Stanisław Flejterski, prof. zw.
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Wydział Ekonomiczny w Szczecinie
tel. 603914870
e-mail: stanislaw.flejterski@wsb.szczecin.pl
s.flejterski@vp.pl

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Anny Dąbkowskiej
„Rozdzielenie bankowości inwestycyjnej od depozytowo-
kredytowej jako rozwiązanie problemu „Too Big To Fail” w
Niemczech ” napisanej pod kierunkiem prof. SGH dr hab. Jana
Koleśnika i promotora pomocniczego dr Magdaleny Kozińskiej ,
KE-S SGH, Warszawa 2018 , ss. 294.**

I. Wstęp

Przesłana mi przez Pana Dziekana KE-S SGH (pismo z 7 listopada 2018) do oceny rozprawa doktorska składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz podsumowania. Bibliografia obejmuje łącznie ponad 300 źródeł , w tym 49 pozycji zwartych i 126 artykułów . W pracy zamieszczono 42 tabele oraz 57 rysunków .

Opracowując recenzję rozprawy doktorskiej mgr Anny Dąbkowskiej posłużyłem się – zgodnie z literą i duchem regulacji prawnych – głównie następującymi kryteriami oceny:

- trafność wyboru problematyki badawczej oraz umiejętność inteligentnego określenia przedmiotu i zakresu pracy,

- oryginalność rozwiązania problemu naukowego: hipotez badawczych, poprawność celów rozprawy, procedury badawczej, ponadto struktury rozprawy,

- jakość pracy z punktu widzenia warsztatu naukowego oraz poziomu edytorskiego,

- stopień realizacji przyjętego celu badań

-wykazanie ogólnej wiedzy teoretycznej Kandydatki w dyscyplinie finanse oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

II. Problematyka badawcza, przedmiot, zakres, cele i hipotezy rozprawy

2.1. Uwagi ogólne

Problematyka wielkości, efektywności modeli biznesowych oraz – niekiedy- upadłości banków była i jest przedmiotem wielu prac. Liczba publikacji (naukowych, popularno-naukowych i publicystycznych) poświęconych tym kwestiom jest znaczna, jednocześnie stale powstają nowe i zapewne powstaną kolejne. Rolą ekonomistów/finansistów jest rzetelne opisywanie zjawisk, ich objaśnianie, pomiar, porównywanie, ocenianie, konstruowanie prognoz, formułowanie zasad, norm i wzorców, tworzenie scenariuszy i programów oraz instrumentów (z sygnałami wczesnego ostrzegania włącznie). Nie ulega wątpliwości, że nie jest to łatwe. Badacze mają świadomość, że współczesna gospodarka (ze światem finansów i bankowości włącznie) odznacza się wysokim stopniem niepewności i ryzyka, rosnącą złożonością, czego odzwierciedleniem jest m.in. określenie „ekonomia/finanse wiedzy niedoskonałej”.

Nie oznacza to, że analitycy zjawisk i procesów gospodarczych są zwolnieni z obowiązku podejmowania badań „tu i teraz”, wręcz przeciwnie – powinni ryzykować, starając się opisywać oraz objaśniać nowe tendencje, z zachowaniem maksymalnej troski o sprostanie rygorom metodologiczno-metodycznym obowiązującym na gruncie nauk ekonomicznych. Istotne jest to w szczególności w pracach doktorskich, które z definicji powinny odznaczać się tzw. „dysertabilnością”, to znaczy rangą podjętej problematyki, umiejętnym sformułowaniem problemu badawczego, szacunkiem wobec kanonów metodologicznych i metodycznych, rzetelnością warsztatu badawczego. Nieprzypadkowo prace te określa się mianem dysertacji lub rozprawy.

2.2. Uwagi szczegółowe

W powyższym kontekście nie ulega wątpliwości, że problematyka rozprawy doktorskiej autorstwa mgr Anny Dąbkowskiej jest aktualna, ważna, a przy tym interesująca. Problemy bezpieczeństwa i stabilności

2

oraz regulowania sektora bankowego, z bankowością depozytowo-kredytową na czele, zwłaszcza w kontekście doświadczeń z tzw. globalnego kryzysu 2008+, należą do ważniejszych kwestii analizowanych we współczesnym piśmiennictwie bankowo-finansowym. Doktorantka próbuje przeanalizować z różnych punktów widzenia problematykę *Too big to fail*, słusznie uznając, że kwestia ta zasługuje na pogłębiony dyskurs naukowy. Dodać warto w tym miejscu, że spór o relacje między bankowością depozytowo-kredytową a inwestycyjną toczy się od prawie 90-ciu lat (Glass -Steagall Act z 1933 roku, częściowo złagodzony w 1999 roku przez Gramm-Leach -Bliley Act). Dodatkowym argumentem przemawiającym za trafnością wyboru tematu rozprawy jest poświęcenie jej szczególnemu przypadkowi, mianowicie sektorowi bankowemu w Niemczech. Specjalnej roli bankowości i banków (z Deutsche Bank na czele) w Niemczech nie sposób przecenić. Nie bez powodu też jeden z dwóch modeli systemu finansowego, bankowo zorientowany, określany jest mianem systemu niemiecko-japońskiego(reńskiego, kontynentalnego).

Pozytywnie należy ocenić zdefiniowane we Wstępie(str.4-10) motywy wyboru problemu i przedmiotu badań, główne założenia pracy i stadia procedury badawczej. Autorka sformułowała **główny cel badawczy dysertacji** następująco : przedstawienie własnej koncepcji dotyczącej wydzielenia bankowości inwestycyjnej od depozytowo -kredytowej w Niemczech oraz ocena wpływu tego rozwiązania na organizację niemieckiego systemu bankowego, jego stabilność finansową oraz rozwiązanie problemu *Too big to fail*.

Doktorantka sformułowała też **pięć celów szczegółowych**: (1- przedstawienie i analiza niemieckiego systemu bankowego ze szczególnym uwzględnieniem uniwersalizmu bankowego charakterystycznego dla niemieckiego sektora bankowego);(2-zbadanie bezpośrednich przyczyn trudności poszczególnych banków w czasie kryzysu finansowego oraz form pomocy udzielonej przez państwo);(3-przedstawienie reform dotyczących instytucji kredytowych w Unii Europejskiej);(4-przedstawienie wprowadzonych reform w niemieckim systemie bankowym na tle rozwiązań zaproponowanych w USA, Wielkiej Brytanii i Unii Europejskiej);(5-ocena

wpływu wprowadzonych reform dotyczących rozdzielenia bankowości depozytowo-kredytowej i inwestycyjnej na rozwiązanie problemu *Too big to fail*).

Analiza celu głównego oraz wymienionych celów szczegółowych upoważnia do uznania ich za poprawnie sformułowane, jednocześnie budzić może pewien niedosyt. Wszystkie cele szczegółowe mają w gruncie rzeczy głównie charakter poznawczy (przedstawienie... ,zbadanie... ,przedstawienie..., przedstawienie..., ocena...), żaden *explicite* nie ma wymiaru praktycznego . Jeśli przyjąć ,że ekonomia i finanse mają swój wymiar nauk pozytywnych ,normatywnych oraz stosowanych(„sztuka ekonomii”), to w ocenianej dysertacji ostatni z tych wymiarów jest mniej eksponowany. Być może Autorka *implicite* zalicza się do zwolenników znanej opinii ,że „najbardziej przydatna dla praktyki jest dobra teoria” ? Warto jednak również pamiętać o poglądzie, że „praktyka bez teorii jest ślepa, teoria bez praktyki jałowa”. Usprawiedliwieniem może być to, że w ramach jednej pracy trudno jest zrealizować wszystkie cele w takim samym stopniu (oczywiście recenzent odnotowuje i docenia zawartość podrozdziału 5.2 -str. 251-264, dotyczącego pięciu autorskich , szczegółowych rekomendacji co do ulepszenia , obowiązującego od roku 2013, „Trennbankengesetz”).

Przedmiotem weryfikacji w rozprawie jest jedna **teza główna** (Rozdzielenie bankowości inwestycyjnej od depozytowo-kredytowej pozytywnie wpłynie na zredukowanie skali problemu *Too big to fail* w Niemczech) oraz cztery **tezy pomocnicze** (1- Społeczne i gospodarcze skutki kryzysów w systemie bankowym wymuszają ratowanie ze środków publicznych upadających instytucji finansowych, które znacząco obciążają budżet państwa);(2- Wprowadzone na szczeblu europejskim zmiany i regulacje dotyczące instytucji kredytowych w sposób niepełny przyczyniają się do rozwiązania problemu *Too big to fail* w Niemczech);(3-Kryzys finansowy ujawnił słabości modelu bankowości uniwersalnej i wymusił zmiany w organizacji niemieckiego systemu bankowego zmierzające do oddzielenia bankowości inwestycyjnej od bankowości depozytowo - kredytowej) ;(4-Kompleksowe rozwiązanie problemu *Too big to fail* w

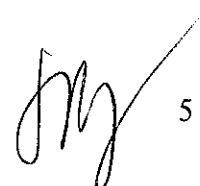
 4

Niemczech wymaga wprowadzenia ograniczeń w swobodzie funkcjonowania małych instytucji kredytowych oraz banków zagranicznych na terytorium Niemiec).

Sformułowania powyższe-dotyczące hipotez(nazwanych przez Autorkę tezami)- „na pierwszy rzut oka” nie budzą istotnych zastrzeżeń merytorycznych. Przy okazji warto tu jednak wspomnieć o kanonach dotyczących dobrej hipotezy naukowej, omówionych w podręcznikach dotyczących metodologii(i metodyki) nauk ekonomicznych i innych nauk empirycznych. Debata na temat poprawnego formułowania i weryfikacji hipotez naukowych stanowi swego rodzaju *never ending story*, nie tylko na gruncie ekonomii i finansów. Jedni autorzy utożsamiają hipotezę i tezę, inni twierdzą, że hipotezę formułuje się przed przystąpieniem do badania, tezę – po jego zakończeniu (w uproszczeniu: „hipoteza to teza, tylko cokolwiek bliżej, teza to hipoteza ,tylko cokolwiek dalej”). To drugie podejście oznaczałoby, że we Wstępie do pracy należałoby sformułować hipotezę(hipotezy), natomiast w Zakończeniu określić ,które z nich zasługują na miano tezy(tez)

Hipoteza jest otwartym stwierdzeniem, w którym badacz wskazuje, jak według niego powiązane są badane zjawiska. Hipoteza jest pewnym przypuszczeniem (ale opartym na posiadanych informacjach), przedstawiającym proponowane wyjaśnienie jakiegoś zjawiska i określającym, jak w naszej opinii zmienna niezależna(objaśniająca) wpływa na zmienną zależną (objaśnianą) lub jak ją zmienia. Jako, że hipotezy są zależnościami proponowanymi, mogą się one okazać nieprawdziwe. Hipoteza jest stwierdzeniem empirycznym, sformułowana jako uogólnienie, jest przekonująca, szczegółowa, jest sformułowana tak, że odpowiada sposobowi, w jaki badacz ma zamiar ją testować, jest sprawdzalna (istnieją dane na ten temat).

W tym kontekście można zauważyć, że nie wszystkie spośród pięciu hipotez/ tez sformułowanych przez Doktorantkę rzeczywiście zasługują na miano hipotez (związków przyczynowo-skutkowych), część spośród nich to jedynie konstatacje/zalecenia nie wymagające podejmowania procedury weryfikacyjnej(potwierdzenia lub sfalsyfikowania).Dyskusyjne jest ponadto

 5

zastosowanie w przypadku tezy/hipotezy głównej czasu przyszłego „mianowicie czasownika „wpływie”(również w Podsumowaniu na str.268). Wydaje się, że racjonalne byłoby raczej użycie słowa „wpływa”, o tym bowiem, czy rzeczywiście wpływie(?) nie można z góry przesądzić. Do tych kwestii, ważnych z punktu widzenia metodologiczno-metodycznego, warto będzie się odnieść podczas obrony.

Realizacji celów rozprawy oraz weryfikacji prawidłowości tez (hipotez) badawczych podporządkowana jest konstrukcja pracy : **rozdział 1 (Charakterystyka współczesnego sektora bankowego w Niemczech i jego ewolucja)**; **rozdział 2 (Kryzys finansowy w niemieckim sektorze bankowym)**; **rozdział 3 (Charakter problemu *Too big to fail* i sposoby jego rozwiązania na świecie)**; **rozdział 4(*Too big to fail*- sposoby rozwiązania problemu w Niemczech)**; **rozdział 5(Rozdzielenie bankowości inwestycyjnej od depozytowo-kredytowej w Niemczech).** Rozprawę zamyka ośmiostronicowe „**Podsumowanie**”, zawierające głównie wnioski dotyczące sformułowanych we Wstępie tez(hipotez) badawczych.

Rezygnując w tym miejscu ze szczegółowego opisu treści wszystkich pięciu rozdziałów recenzowanej rozprawy (Doktorantka uczyniła to we wstępie-str.8-10, uczyni też zapewne w „Autoreferacie” oraz w prezentacji podczas obrony) pragnę odnotować, że jej struktura jest- w zasadzie- spójna, logiczna, zgodna z regułami metodologicznymi i metodycznymi przyjętymi w naukach ekonomicznych. Cechą „klasycznej” rozprawy doktorskiej – niezależnie od liczby rozdziałów – powinna być następująca triada: (1) staranny przegląd i krytyczna analiza dotychczasowej literatury przedmiotu; (2) badania empiryczne-z porównywaniem włącznie ; ponadto (3) wkład (choćby najskromniejszy!) do teorii – autorskie definicje, koncepcje, prognozy, konkluzje, rekomendacje o charakterze aplikacyjnym etc. Na podstawie lektury recenzowanej pracy można zauważyć, że jej struktura jest , generalnie rzecz biorąc ,zgodna z powyższą sekwencją.

III. Szczegółowa ocena rozprawy

 6

Dokonując oceny rozprawy mgr Anny Dąbkowskiej pragnę sformułować następujące ważniejsze uwagi i spostrzeżenia, które nasunęły mi się w trakcie lektury :

- a) W metodologii nauk od dawna znana jest opinia, że „tyle jest nauki w danym przedmiocie, ile jest w nim matematyki”, znane jest też hasło Towarzystwa Ekonometrycznego (*The Econometric Society*) – „Nauka jest pomiarem”. Ekonomia(również finanse) nie bez powodu określana jest mianem najbardziej ścisłej nauki wśród nauk nieścisłych lub najmniej ścisłej wśród ścisłych. W tym kontekście interesujące byłoby poznanie ogólnej opinii Doktorantki na temat możliwości pomiaru – w istocie na pierwszy rzut oka trudno mierzalnych - „miękkich „ aspektów, których w sferze gospodarki , finansów i bankowości jest sporo.
- b) Autorka udowodniła, że jest pracowitym badaczem, dbającym o poziom merytoryczny swojej rozprawy. Cała dysertacja jest poprawnie „osadzona” w dotychczasowym(również zagranicznym!) piśmiennictwie dotyczącym analizowanej problematyki . Na marginesie-nie jest to zarzut wobec Doktorantki- w spisie pozycji literatury zabrakło książki wydanej w roku 1997 , autorstwa śp. Prof. Zofii Zawadzkiej z SGH :” Systemy bankowe: przykład Republiki Federalnej Niemiec”. Dodać należy, że Doktorantka w różnych miejscach wykazała się samodzielnością sądów, prezentując własne podejścia i ujęcia (z punktem 5.2 na czele!). Jest to tym bardziej godne podkreślenia i pozytywnej oceny, że recenzowana rozprawa doktorska, podobnie jak większość współcześnie pisanych w Polsce, ma charakter pracy interdyscyplinarnej. Doktorantka wykorzystuje i inteligentnie kojarzy wiedzę z kilku subdyscyplin ekonomiczno-finansowych(bankowość, finanse, prawo, zarządzanie etc.).
- c) Praca bez wątplenia poszerza zakres wiedzy „nieintuicyjnej”. Wszystkie rozdziały rozprawy dobrze świadczą o erudycji , umiejętnościach analitycznych , a także o dociekliwości Autorki. Na str. 8 znajduje się stwierdzenie, że rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, a do realizacji celu i weryfikacji hipotez/tez

 7

wykorzystane zostały cztery metody(techniki) badawcze: krytyczna analiza literatury, analiza aktów prawnych, analiza treści raportów publikowanych przez organy nadzoru bankowego, analiza strategii działalności wybranych banków w Niemczech i ich sprawozdań finansowych. Są to metody składające się na badania typu *desk research*. W tym miejscu powstaje pytanie (retoryczne?) ,czy w ogóle w realnych warunkach, przy znanych ograniczeniach, możliwe było wzbogacenie tej dysertacji o badania typu *field research*? Czy ewentualne pozyskanie informacji pierwotnych (np. w drodze wywiadów z wybranymi , prominentnymi reprezentantami świata niemieckiej bankowości?) wzbogaciłoby rozprawę ?Na te pytania warto odpowiedzieć podczas obrony.

- d) W ostatnim fragmencie pracy –„Podsumowanie” – . Autorka odnosi się przede wszystkim do sformułowanych w pracy tez(hipotez). Lektura tego fragmentu pracy dowodzi, że Autorka umiejętnie posługuje się nie tylko analizą, ale i syntezą. Zapewne zdaje sobie przy tym sprawę, że przeprowadzone rozważania nie uprawniają do sformułowania wniosków ostatecznych .Na marginesie-uważny i wnikliwy (a takim z definicji jest recenzent) czytelnik zadać może sobie pytanie o to, które z wniosków dotyczących Niemiec można bezpośrednio ?pośrednio ?odnieść do polskiego sektora bankowego? Przy okazji można wyrazić życzenie pod adresem Doktorantki: racjonalne i pożądane byłoby podjęcie próby opublikowania głównych wyników badań (p.5.2 etc.), przykładowo w znanym recenzentowi od lat ,renomowanym miesięczniku „Die Bank”.
- e) Warto zauważyć, że współczesna rzeczywistość odznacza się bogactwem barw i odcieni, stąd – mimo zrozumiałej tęsknoty do generalizacji i symplifikacji – potrzebne są odpowiedzi coraz bardziej finezyjne. Kluczową rolę w takich poszukiwaniach mogłaby odegrać tzw. polimetodyczność , co w innym ujęciu można nazwać określić mianem tzw. triangulacji, użytecznej w procedurze testowania hipotez, zorientowanej na podnoszenie jakości badań i ograniczanie błędu pomiaru(na marginesie :Norman Denzin rozróżnił triangulację danych,

triangulację badaczy, triangulację teorii ,ponadto triangulację metod, czyli łączenie w pomiarze wielu metod badawczych).

- f) Na tle uważnej lektury całej rozprawy można stwierdzić, że-jak praktycznie każda praca naukowa- nie jest ona wolna od pewnych słabości, niektóre sformułowania mogą budzić wątpliwości, jako „miękkie”, nie dość uprawnione, a niektóre fragmenty pozostawiają pewien niedosyt. Pod adresem Doktorantki można więc zgłosić następującą sugestię: w dającej się przewidzieć przyszłości warto podjęte w recenzowanej pracy badania kontynuować(świadczy o tym również opinia samej Autorki- ostatni akapit rozprawy-str.272).Tym bardziej, że tzw. „panaceum na problem *Too big to fail*”- wbrew zdaniu ze str.8-wcale nie jest łatwe do osiągnięcia.
- g) Obowiązkiem recenzenta jest ocena rozprawy z punktu widzenia formalnego i „warsztatowego”. Tytułem przykładu pragnę wskazać na niektóre drobne usterki pisarskie, których Autorce nie udało się uniknąć(korekta!). Podczas uważnej lektury zauważyłem głównie tzw. „literówki”(pomijam tu nieliczne usterki składniowe i interpunkcyjne):
- str.5-Bazyleii ?
 - str.12-byłym NRD czy byłej NRD;
 - str.21-przypis 39,zamiast klasyfikuje? lepiej zalicza?
 - str.31-zamiast w połwie 2016,powinno być w połowie...;
 - str.43-powinno być: commercial papers
 - str.44-rozwód runku?
 - str.45-powinno być: Residential Mortgage Backed
 - str.57- Chorwację?;
 - str.84-Lehmen ?Brothers
 - str.91-zamiast Komitet Bazyleiski raczej Bazylejski
 - str.94- (...efect)? czy (...effect);
 - str.110-powinno być :First Republic Bank of Dallas ;
 - str.112-powinno być :Bearn Stearns
 - str.136-Llyods? czy Lloyds!

str. 191 i 192-metodologii ? EBA... BaFin... raczej metodyki...(metodologia to nauka)
str.244- jest propozycje , powinno być propozycję...
str.261 i 271-zamiast menagerów? raczej managerów lub menedżerów?
str.272-zamiast strukturę tego systemu, raczej struktury tego systemu
str.276-poz.64-...rola system... powinno być rola systemu
str.280-poz.131-Flejsterski?(również przypis 16 na str.14)
str.284-poz.206-powinno być Structural...(również przypis 25 na str.17)
Są to jednak jedynie imponderabilia.

IV. Konkluzja. Stopień realizacji celów badawczych rozprawy i wnioski końcowe

Na tle uważnej lektury dysertacji doktorskiej mgr Anny Dąbkowskiej stwierdzam, że – mimo przedstawionych uwag - spełnia ona wymogi ustawowe, tzn. stanowi oryginalną , wartościową próbę sformułowania i rozwiązania istotnego, stale aktualnego problemu naukowego, dowodzi też, że Autorka dysponuje stosownym zasobem wiedzy teoretycznej z zakresu nauk ekonomicznych, stosownym warsztatem naukowym i przygotowaniem do prowadzenia pracy naukowej.

Uwzględniając walory poznawcze, teoretyczno-metodyczne, a także w pewnym stopniu (pośrednio) utylitarne recenzowanej pracy, stwierdzam, że odpowiada ona wymogom stawianym rozprawom doktorskim, stąd wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie Autorki do publicznej obrony. Mam nadzieję, że Doktorantka potwierdzi w trakcie obrony swoje profesjonalne kompetencje .

Podczas obrony zamierzam zadać Doktorantce dwa dodatkowe pytania

Stanisław Flejterski

